

Фінансується
Європейським
Союзом

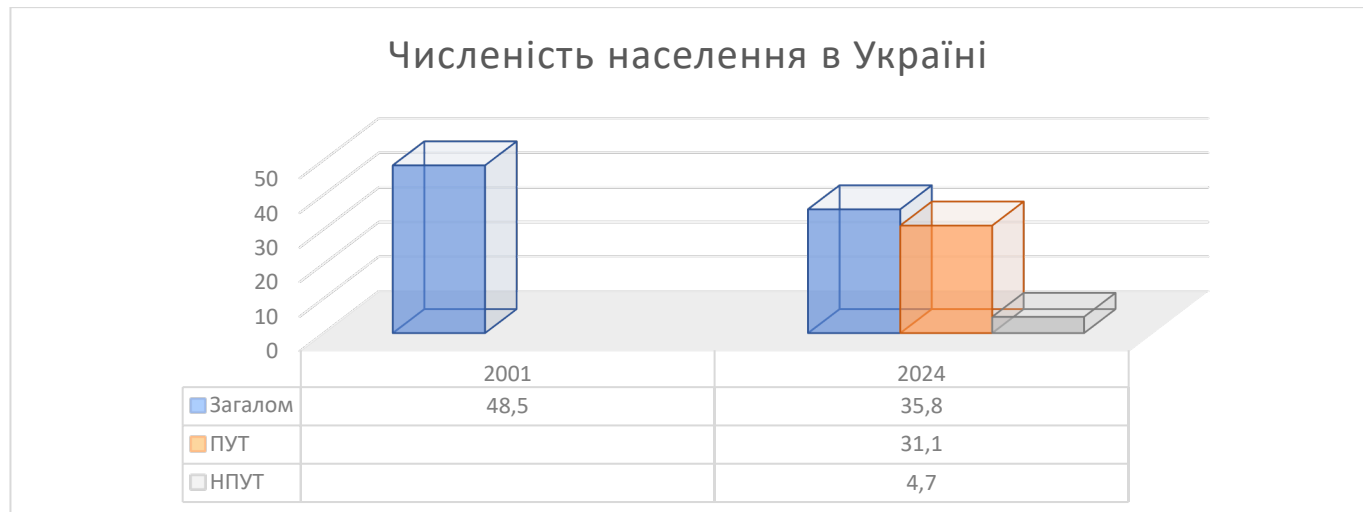
Правовий бюлетень Данської ради у справах біженців (DRC): Випуск 108|1 — 30 вересня 2024 року

1. Огляд демографічних тенденцій в Україні

30 вересня 2024 року Кабінет Міністрів України ухвалив [Розпорядження №922-р](#), яким затвердив Стратегію демографічного розвитку України на період до 2040 року (Стратегія). Стратегія є довгостроковим програмним документом, який визначає основні демографічні виклики та загрози для України, а також стратегічні цілі та завдання щодо їх подолання, та розв'язання соціальних і гуманітарних проблем.

Наведений нижче огляд Стратегії включає основні статистичні дані та ключові аспекти негативних демографічних тенденцій.

Зверніть увагу: всі цифри, наведені нижче, були консолідовані Міністерством соціальної політики (Мінсоцполітики) у Стратегії.

За даними Державної служби статистики України, чисельність населення України станом на 5 грудня 2001 року становила 48,5 мільйонів осіб. За оцінками Інституту демографії та соціальних досліджень станом на липень 2024 року — 35,8 мільйонів осіб, у тому числі 31,1 мільйон осіб на підконтрольних Уряду України територіях;

Ключові аспекти негативних демографічних тенденцій :

Масштабне переміщення/міграція з України

Загальна кількість українців, які виїхали за кордон після 2022 року, становить 5 мільйонів:

- 3,48 млн українців за кордоном¹
- 1,2 мільйона українців були депортовані або добровільно виїхали до Російської Федерації чи Білорусі²

¹ За даними Мінсоцполітики з посиланням на дані ООН за 2022 рік та Державної прикордонної служби за 2023-2024 роки

² Згідно з доповідями Управління Верховного комісара ООН у справах біженців

Масове вимушене переміщення населення в межах України

Станом на липень 2024 року було зареєстровано 4,7 мільйона внутрішньо переміщених осіб, з яких 3,4 мільйона (73,5%) були переміщені з 24 лютого 2022 року.

Низький рівень народжуваності

Сумарний коефіцієнт народжуваності у 2021 році становив 1,16, що майже вдвічі менше рівня, необхідного для забезпечення простого відтворення населення, а з початку війни такий коефіцієнт знизився до 0,9.

З початком повномасштабного вторгнення економічні чинники стали ключовими, а з народженням дитини ризик бідності зростає: за даними 2021 року, рівень бідності в середньому становив 20,6%, а для сімей з дітьми — 22,4%.

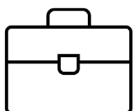
Високий рівень передчасної смертності

В Україні спостерігається надмірна передчасна смертність (у віці до 65 років), насамперед серед чоловіків. У 2020 році середня очікувана тривалість життя в Україні становила 71,35 років. В ЄС цей показник становив 80,4 років.

Серед основних чинників визначено нехтування стандартами здорового способу життя та несвоєчасне звернення до лікарів у разі виникнення проблем зі здоров'ям. Проблеми доступу до медичних, реабілітаційних та рекреаційних послуг особливо гостро стоять для мешканців малих населених пунктів.

Дисбаланс на ринку праці

Опитування, проведене Національним банком України, відзначило дефіцит кваліфікованих працівників: 56% усіх осіб, які виїхали з України в пошуках тимчасового захисту за кордоном (2,8 млн осіб), є особами працездатного³ віку.

Призов до Збройних Сил громадян, які раніше брали участь у ринку праці, був визначений як ще один негативний фактор.

Негативний вплив на здоров'я населення:

Безпека (постраждали від мін)

За даними Міністерства економіки, площа потенційно вибухонебезпечних забруднених територій становить 24% від загальної площі України⁴.

З лютого 2022 року по травень 2024 року, згідно з базою даних про нещасні випадки серед цивільного населення, пов'язані з мінами та вибухонебезпечними предметами, на підконтрольних уряду територіях сталося 607 інцидентів, внаслідок яких постраждали 889 цивільних осіб, у тому числі 277 загиблих (з них 14 дітей) і 612 поранених (з них 74 дитини).

Житлові питання:

Житло

Загальна кількість зруйнованого та пошкодженого житла становить понад 250 000 приміщень, з яких 222 000 — приватні будинки, а понад 27 000 — багатоквартирні⁵.

³ За даними Центру економічної стратегії

⁴ 144 000 квадратних кілометрів

⁵ Цифри базуються на статистичних даних, наданих Київською школою економіки станом на січень 2024 року та консолідованих Мінсоцполітики для цілей Стратегії.

В Україні відсутнє доступне та якісне соціальне житло для людей, які його потребують. У критичній ситуації, спричиненій війною, держава та місцеві органи влади дуже обмежені у своїх можливостях надавати житло у тимчасове користування.

2. Кабінет Міністрів спростив процедуру призначення державної соціальної допомоги

23 серпня 2024 року Кабінет Міністрів ухвалив [Постанову №968](#), запровадивши цифровізацію процедури подання заяв на різні види державної соціальної підтримки, зокрема:

- Обробка заяв онлайн.** Органи соціального захисту цифровізують заяви та встановлюють вимогу щодо створення електронного файлу в системі та для кожного заявника. На практиці вони заохочують подавати заяви онлайн, коли це можливо, щоб спростити і прискорити процес розгляду.
- Автоматична перевірка даних.** Якщо документи є в державних реєстрах, заявникам не потрібно надавати паперові копії, натомість чиновники отримуватимуть і перевірять дані з реєстрів автоматично.
- Подання заяв за кордоном.** Під час воєнного стану стає можливим дистанційне подання заяв на отримання деяких видів державної підтримки (крім території Російської Федерації). Це додатково надає підтримку вразливим групам населення, які виїхали за кордон в пошуках тимчасового захисту, у доступі до соціальних виплат, що надаються Урядом України.
- Призупинення розгляду заяви для збору документів, яких не вистачає.** Заявникам надається 30-денна перерва для збору необхідних документів, під час якої розгляд заяви призупиняється, але не відхиляється. Це є перевагою, оскільки дозволяє почати розрахунок допомоги з початкової дати подання заяви ретроспективно.

Умовні позначення:

- ✓ — опція доступна після внесення змін
- ⊖ — опція була доступна і до внесення змін
- ✗ — все ще недоступна

	Сім'ї з дітьми ⁶	Малозабезпечені сім'ї	Багатодітні сім'ї	Сироти	Діти з інвалідністю	ВПО
Обробка заяв онлайн	Портал «Дія» Веб-сайт Мінсоцполітики					Додаток «Дія» Портал «Дія» Веб-сайт Мінсоцполітики
Автоматична перевірка даних	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Подання заяв за кордоном	Додатково надається сім'ям з дітьми під опікою або дітьми з рідкісними (орфанными) захворюваннями ⁷	Допомога доступна лише для осіб, які фізично	✓	✗	✓	Допомога доступна лише для осіб, які фізично

⁶ До цієї категорії входять такі види соціальної допомоги: Допомога у зв'язку з вагітністю та пологами, допомога при народженні дитини, допомога на дітей, над якими встановлено опіку чи піклування, допомога при усиновленні дитини, допомога одиноким матерям, допомога на сім'ям з дітьми з рідкісними (орфанными) захворюваннями.

⁷ Раніше — лише для виплат допомоги при народженні дитини.

		проживають в Україні				проживають в Україні
Призупинення розгляду заяви для збору документів, яких не вистачає	⬅	✗	⬅	✓	✗	✗
Інші зміни	Якщо особа не може зібрати необхідні документи для отримання державної допомоги у зв'язку з тим, що доглядає за дитиною з інвалідністю до 18 років, державний орган збирає такі документи від її імені. ⁸				Відтепер можлива подача заявок за довіреністю.	

3. Парламент удосконалив положення щодо реабілітації, охорони здоров'я та зайнятості осіб з інвалідністю

21 серпня 2024 року Верховна Рада ухвалила [Закон №3911-IX](#)⁹, спрямований на вдосконалення механізму квотування робочих місць для осіб з інвалідністю, розширення послуг з реабілітації та встановлення нових стандартів для медичних працівників.

	Зміни та доповнення	Можливі результати
Автоматизація стягнення адміністративних штрафів за недотримання квот ¹⁰	<ul style="list-style-type: none"> До 10 червня Фонд соціального захисту осіб з інвалідністю в автоматизованому режимі надсилає розрахунок сум адміністративно-господарських санкцій, що підлягають сплаті у зв'язку з невиконанням нормативу робочих місць для працевлаштування осіб з інвалідністю за попередній рік. <ul style="list-style-type: none"> Працевлаштування особи з інвалідністю після 31 березня не буде враховуватися при розрахунках. Працевлаштування людини з інвалідністю до 31 березня автоматично призведе до перерахунку суми санкцій. 	Така автоматизація забезпечує надходження коштів до Фонду соціального захисту осіб з інвалідністю, що дає змогу цілеспрямовано розподіляти бюджетні кошти на програми підтримки людей з інвалідністю.

⁸ Усунуто прогалину в законодавстві щодо віку дитини. Раніше виняток застосовувався лише у випадку, якщо дитина з інвалідністю не досягла 16 років.

⁹ Закон набирає чинності 18 грудня 2024 року

¹⁰ Роботодавці зобов'язані виконувати 4% квоту для працевлаштування осіб з інвалідністю (1 місце, якщо на підприємстві працює від 8 до 25 працівників). У разі недотримання квоти штраф становить середньорічну заробітну плату за одне незаповнене робоче місце для осіб з інвалідністю (зменшену вдвічі, якщо на підприємстві працює менше 25 працівників).

<p>Реабілітація осіб з інвалідністю</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Доступ до медичних виробів на підставі ІПР: Індивідуальний план реабілітації (ІПР)¹¹ є єдиним документом, необхідним для отримання особами з інвалідністю безкоштовних або пільгових засобів реабілітації, медичних виробів та послуг — наявність медичного висновку більше не вимагається. ● Доступ до реабілітації без статусу інвалідності. Під час воєнного стану особи, поранені, травмовані або хворі внаслідок війни та бойових дій, забезпечуються засобами реабілітації, виробами медичного призначення та послугами незалежно від наявності юридичного статусу особи з інвалідністю. ● Для реабілітаційної допомоги низького обсягу план реабілітації не потрібен. Індивідуальний план реабілітації не потрібен для реабілітаційної допомоги низького обсягу, що надається самостійно фахівцем на первинному рівні медичної допомоги в амбулаторних умовах або вдома. 	<p>Доступ до реабілітаційного обладнання та послуг покращується завдяки зменшенню бюрократичних бар'єрів, що практично робить підтримку більш доступною.</p>
<p>Впорядкована комунікація з пацієнтами у сфері охорони здоров'я</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Надавачі реабілітаційних та медичних послуг отримують змогу взаємодіяти з Єдиною інформаційною системою соціальної сфери¹², щоб надсилати пацієнтам текстові повідомлення щодо їхнього лікування через месенджери або додаток «Дія». 	<p>Це спрощує обмін інформацією між медичними установами та пацієнтами завдяки зручним засобам комунікації.</p>
<p>Антикорупційні стандарти для медичних працівників</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Значно вдосконалено законодавство у сфері запобігання упередженням та потенційним корупційним ризикам серед медичних працівників. Фахівці не повинні: <ul style="list-style-type: none"> ○ вимагати та/або отримувати пільги чи бонуси від компаній за призначення певних ліків чи медичних виробів; ○ приймати безкоштовні зразки ліків або пристроїв, якщо вони не призначені для проведення санкціонованих клінічних випробувань; ○ просити та/або приймати рекламні (маркетингові) матеріали від компаній; ○ рекламувати ліки або медичні вироби. <p>На вимогу пацієнта має бути надана інформація про дешевші альтернативи лікарських засобів з такою ж діючою речовиною.</p>	<p>Зміни спрямовані на запобігання призначенню лікарських засобів під впливом фінансових стимулів.</p>

¹¹ Реабілітація починається з реабілітаційного обстеження, визначення наявності або ризиків виникнення обмежень у повсякденному функціонуванні, їх оцінки та складання індивідуального плану реабілітації. Індивідуальний план реабілітації складається мультидисциплінарною реабілітаційною командою на основі Державного типового плану реабілітації. Реабілітаційна допомога низького обсягу спрямована на задоволення базових потреб пацієнта, наприклад, використання фізичних вправ та інструкцій з догляду, що не потребують детального планування

¹² Державна система, яка автоматизує дані про соціальні послуги та інтегрує різні програми в єдину цифрову платформу

<p>Використання медичних виробів та ліків не за призначенням</p>	<ul style="list-style-type: none"> Рада лікарів закладу охорони здоров'я має право призначати пацієнту використання лікарських засобів «не за призначенням»¹³, але лише за умови дотримання наступних критеріїв: <ul style="list-style-type: none"> пацієнт перебуває у критичному стані або випадок є екстреним; пацієнт надав інформовану згоду; таке використання підтримується доказовим обґрунтуванням. 	<p>Це відкриває додаткові можливості для пацієнтів у критичному стані отримати необхідне лікування.</p>
<p>Національний перелік основних лікарських засобів</p>	<ul style="list-style-type: none"> До Національного переліку основних лікарських засобів (НПЛЗ) включено лікарські засоби, які відповідають першочерговим потребам охорони здоров'я та є доступними для громадян і суспільства відповідно до гарантованих стандартів якості. Фінансування або відшкодування (повне або часткове) через державні та місцеві програми може здійснюватися лише щодо тих ліків, які включені до переліку. Критерії для включення/виключення лікарських засобів: <ul style="list-style-type: none"> клінічна ефективність; безпечність; економічна ефективність та економічна доступність; організаційні та епідеміологічні показники; Рекомендації ВООЗ та вказівки органів виконавчої влади. 	<p>Незважаючи на своє існування НПЛЗ в Україні з 2001 року, не було належного законодавчого регулювання і наразі НПЛЗ вперше відображено в Законі «Основи законодавства України про охорону здоров'я» (раніше НПЛЗ було унормовано лише через постанови Кабінету Міністрів).</p>

4. Кабінет Міністрів спростив доступ до одноразової допомоги у зв'язку зі смертю або інвалідністю осіб

Довідкова інформація: 29 квітня 2016 року Кабінет Міністрів прийняв [Постанову №336](#), запровадив Порядок надання одноразової грошової допомоги особам з інвалідністю внаслідок війни та членам сімей загиблих (померлих) військовослужбовців. Згодом Порядком було розширено перелік осіб, які мають право на отримання допомоги.

Подальші зміни: 25 вересня 2024 року Кабінет Міністрів ухвалив [Постанову №1090](#), спростивши процедуру отримання одноразової грошової допомоги особам з інвалідністю внаслідок війни та членам сімей загиблих (померлих) військовослужбовців.

	У випадку смерті	У випадку інвалідності
<p>Особа, які мають право на допомогу</p>	<p>Члени сімей¹⁴ загиблих військовослужбовців.</p>	<p>Люди з інвалідністю внаслідок війни.</p>

¹³ Використання продукту у спосіб і з метою, не зазначеними в інструкції

¹⁴ Батьки; один з подружжя, який не одружився вдруге; діти, які не мають (і не мали) власної сім'ї; діти, які мають власну сім'ю, але стали інвалідами до досягнення 18-річного віку; діти, обоє батьків яких померли або пропали безвісти; утриманці померлого, які отримують у зв'язку з цим пенсію.

Критерії	Особа загинула або визнана зниклою безвісти внаслідок війни. З дня смерті (зазначено у свідоцтві про смерть) або з дня набрання законної сили рішенням суду про визнання особи безвісно відсутньою.	Людина отримала статус особи з інвалідністю внаслідок війни. З дати встановлення інвалідності. Дата зазначена в довідці медико-соціальної експертної комісії.
Сума допомоги	750 прожиткових мінімумів для працездатних осіб, встановлених на 1 січня календарного року, в якому померла особа¹⁵.	<ul style="list-style-type: none"> ● Інвалідність I групи — 400 прожиткових мінімумів¹⁶; ● Інвалідність II групи — 300 прожиткових мінімумів¹⁷; ● Інвалідність III групи — 250 прожиткових мінімумів¹⁸.
Як подати заяву	Особисто (у тому числі через представника за довіреністю) за заявою осіб, які мають право на допомогу, через центр надання адміністративних послуг (ЦНАП) або Міністерство у справах ветеранів.	
Необхідні документи	<ul style="list-style-type: none"> ● Довідка (наприклад, свідоцтво про народження тощо), що підтверджує родинні зв'язки із загиблим або особою з інвалідністю; ● довідка медико-соціальної експертної комісії — для осіб з інвалідністю; ● свідоцтво про смерть або рішення суду про визнання померлого безвісти зниклим — для родичів померлого; ● свідоцтво про народження померлого — для батьків померлого; ● свідоцтво про шлюб чоловіка/дружини померлого; ● довідка з реквізитами банківського рахунку одержувача допомоги; <p>Паспортні дані заявника перевіряються під час особистого звернення або через електронні бази даних.</p>	
Відповідальний орган	Міністерство у справах ветеранів.	

5. Кабінет Міністрів затвердив одноразову допомогу на підготовку до зими

30 серпня 2024 року Кабінет Міністрів України прийняв [Постанову № 993](#), запровадивши одноразову допомогу на придбання твердого палива на опалювальний сезон 2024/2025 років.

Зверніть увагу: Уряд передбачив лише 16-денний термін для подачі заявки до 16 вересня 2024 року. Водночас на відповідній території діє ще кілька програм, спрямованих на підтримку цієї ж категорії осіб¹⁹.

¹⁵ Прожитковий мінімум для працездатних осіб на 1 січня 2024 року становить 3 028 гривень. Розмір допомоги становить 750 * 3 028 грн = 2 271 000 грн

¹⁶ Прожитковий мінімум для працездатних осіб на 1 січня 2024 року становить 3 028 гривень. Розмір допомоги становить 400 * 3 028 грн. = 1 211 200 грн

¹⁷ Прожитковий мінімум для працездатних осіб на 1 січня 2024 року становить 3 028 гривень. Розмір допомоги становить 300 * 3 028 грн = 908 400 грн

¹⁸ Прожитковий мінімум для працездатних осіб на 1 січня 2024 року становить 3 028 гривень. Розмір допомоги становить 250 * 3 028 грн = 757 000 грн

¹⁹ Аналіз програм буде представлений у наступних Правових бюлетенях DRC за жовтень та листопад відповідно.

Право на участь в програмі мають фактичні мешканці Сумської, Харківської, Херсонської, Луганської, Донецької, Дніпропетровської, Запорізької, Миколаївської та Чернігівської областей у 10-кілометровій зоні від державного кордону з Російською Федерацією або лінії зіткнення та/або в зоні активних бойових дій.

Одноразова виплата становить 21 000 грн на домогосподарство і надається міжнародними організаціями.

Заяву можна подати онлайн або особисто до сільської, міської ради чи військової адміністрації, разом із необхідними документами:

- документ, що посвідчує особу заявника;
- реєстраційний номер облікової картки платника податків заявника та всіх членів домогосподарства;
- довідка ВПО (за наявності);
- документи, що підтверджують факт проживання або реєстрацію місця проживання (на кожного члена домогосподарства).

Зверніть увагу: Сума допомоги не враховується при розрахунку загального місячного (річного) оподаткованого доходу.

6. В Україні запроваджено гранти на здобуття ступеня бакалавра

Довідкова інформація: Українська система фінансування вищої освіти включає бюджетні та контрактні місця. Перед початком вступної кампанії держава визначає загальну кількість бюджетних місць для кожної спеціальності, виходячи з пріоритетів та фінансових можливостей держави. У свою чергу, університети подають заявки на максимальний обсяг бюджетних місць для кожної зі своїх спеціальностей. Під час вступної кампанії кожен абітурієнт може претендувати на бюджетні місця відповідно до балів, отриманих під час іспитів. Існують також певні категорії, які мають пріоритет на бюджетне фінансування, наприклад, особи з інвалідністю. Кожен студент також може бути зарахований на контрактну форму (вартість навчання сплачується фізичною або юридичною особою) у разі, якщо не вдасться отримати місце за державним замовленням.

До прийняття цієї постанови в Україні не існувало грантів для оплати за навчання.

Подальші зміни: 18 липня 2024 року Кабінет Міністрів ухвалив, а пізніше 13 вересня 2024 року вніс зміни до [Постанови №822](#)²⁰, представивши пілотний проєкт грантової підтримки для покриття частини вартості навчання для здобуття ступеня бакалавра (для студентів медичних та ветеринарних спеціальностей — також ступеня магістра).

Як отримати грант?

1. Абітурієнт вступає до Університету на контрактну форму навчання (вартість навчання сплачується фізичною або юридичною особою). Такі студенти автоматично проходять перевірку на відповідність критеріям отримання грантів.
2. Якщо студент відповідає критеріям, він отримує пропозицію на отримання гранту через додаток «Дія».
3. Для отримання гранту студент підписує пропозицію через Дія.підпис: до 5 листопада для студентів першого року навчання та до 30 вересня для студентів другого та наступних років навчання.
4. Студент отримує Сертифікат, що підтверджує надання гранту через додаток «Дія».
5. Гроші, виділені згідно з грантом, надходять безпосередньо на рахунок відповідного навчального закладу.

²⁰ Зміни, прийняті Кабінетом Міністрів у Постанові №1059, посилання: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1059-2024-%D0%BF#Text>

Розмір гранту залежить від результатів вступних іспитів до вищих навчальних закладів України. Він спрямований на повне або часткове покриття вартості навчання на бакалаврській програмі²¹:

- Для студентів з результатами вступного іспиту 150-170 балів — 15 000 грн;
- Для студентів з результатами вступного іспиту понад 170 балів — 25 000 грн.²²

Грант надається заявникам, які вже зараховані на навчання:

- на бакалаврську програму;
- на денну або змішану форму навчання за контрактною формою;
- набрали не менше 150 балів на вступному іспиті.

7. 100-відсоткова компенсація за гуманітарне розмінування земельних ділянок

Довідкова інформація: У березні 2024 року Кабінет Міністрів ухвалив [Постанову №284](#), якою затвердив Порядок компенсації витрат на гуманітарне розмінування земель сільськогосподарського призначення. Компенсація є одноразовою виплатою за розмінування кожної земельної ділянки. Розмір компенсації становить 80% вартості послуг з гуманітарного розмінування²³.

Подальші зміни: 30 серпня 2024 року Кабінет Міністрів прийняв [Постанову №990](#), якою, серед іншого, вніс зміни до умов компенсації за послуги з розмінування земельних ділянок сільськогосподарського призначення, що надаються з 15 квітня 2024 року. Якщо раніше агровиробники мали покривати 20% вартості²⁴ за власний кошт, то тепер всі 100% вартості послуг з гуманітарного розмінування фінансується за рахунок бюджетних коштів.

Інші законодавчі зміни

1. Тимчасова спеціальна комісія з питань майнових і немайнових прав ВПО опублікувала попередній звіт, в якому окреслила ключові заходи щодо забезпечення житлом, компенсацій та фінансової допомоги від держави для ВПО та іншого постраждалого від війни населення ([Постанова №3921-IX](#) від 21 серпня 2024 року)

Цей правовий бюлетень розроблений за проектом, що фінансується в рамках цивільного захисту та гуманітарної допомоги Європейського Союзу.

Деякі терміни, що використовуються у цьому документі, взяті із законопроектів або чинного законодавства. Відповідальність за зміст бюлетеня несуть виключно автори. Погляди, висловлені в цьому документі, жодним чином не повинні сприйматися як відображення офіційної позиції Європейського Союзу чи Данської ради у справах біженців (DRC). Ні Європейська комісія, ні DRC не несуть відповідальності за будь-яке використання інформації, що міститься в ньому.

²¹ Сума гранту буде помножена на коефіцієнт залежно від спеціалізації.

²² Середня ціна за рік навчання у вищих навчальних закладах у 2023 році становила 23 491 грн порівняно з 20 532 грн у 2022 році.

²³ Для отримання додаткової інформації див. Спеціальний випуск Правового бюлетеня DRC з питань гуманітарного розмінування, випуск 104, посилання: <https://pro.drc.ngo/media/dvte5khs/legal-alert-104-special-issue-on-humanitarian-demining.pdf>

²⁴ Для отримання додаткової інформації, будь ласка, див. Спеціальний випуск Правового бюлетеня DRC з питань гуманітарного розмінування, випуск 104, посилання: <https://pro.drc.ngo/media/dvte5khs/legal-alert-104-special-issue-on-humanitarian-demining.pdf>